

Nr 2

Av herrar **Senander** och **Hagberg**, om *organisering av ett neutralitetsförsvar*.

(Lika lydande med motion nr 7 i Första kammaren)

De framför allt på senare år våldsamt stegrade militärutgifterna har åstadkommit en stark olust hos stora delar av svenska folket. Denna tog sig särskilt markanta uttryck år 1958, då stats-, finans- och försvarsministrarna tillsammans med högerledaren Hjalmarson, folkpartiledaren Ohlin och centerpartiledaren Hedlund bakom riksdagens rygg träffade en uppgörelse i militärfrågan, som avsåg att tillfredsställa militärledningens anspråk för lång tid framåt. Massor av fackföreningar jämte socialdemokratiska och kommunistiska partiorganisationer protesterade mot uppgörelsen och de nya tunga finansiella bördor som den omedelbart pålade folkets bredare lager. Opinionen var landsomfattande och korsade partilinjerna inom arbetarrörelsen.

Inte mindre kraftig har reaktionen blivit sedan militärledningen krävt att militärapparaten skall förses med atomvapen och regeringen intagit en tvetydig hållning till dess anspråk. Oppositionen mot svensk atombombsutrustning har nått en sådan styrka, att den utan tvekan kan sägas omfatta majoriteten av folket. Den återfinnes i större eller mindre grad inom alla politiska partier och andra folkliga organisationer. Även inom de religiösa sammanslutningarna blir opinionen mot atombeväpningen allt starkare.

Slöseriet med pengar och material jämte dåligt eller meningslöst utnyttjande av värnplikstiden är andra fakta som bidragit till att öka misstron mot militärväsendet och dess ledning.

Vidare bör framhållas att vissa högre militärens benägenhet till en militärpolitik, som står i motsättning till alliansfrihetens och neutralitetens linje, har minskat tilltron till militärmaktens hållfasthet och pålitlighet i farans stund som ett värn för landets fred och neutralitet.

Ett ständigt stigande antal medborgare ställer sig frågan: Har vi en försvarsmakt som i fråga om styrka och effektivitet svarar mot de väldiga offer svenska folket får bringa? Mot bakgrunden av de allmänt kända förhållanden, som här påtalats, måste svaret på frågan bli ett klart nej. 100-tals miljoner kan sparas inom ramen för den nuvarande försvarsorganisationen utan att någon försvagning behöver ske. Flygvapnet, som är den dyraste av vapengrenarna, har förlorat sin tidigare betydelse. I de interkontinentala

robotvapnens och kulbaneraketernas tidevarv kan flyget inte ha någon större betydelse i en militär organisation med uppgift att uteslutande utnyttjas i försvarssyfte. Det är en uppenbar misshushållning att satsa på ett vapenslag, som den tekniska utvecklingen ridit förbi.

De summor som nu offras på flygvapnet kan ges en förnuftigare användning. Våldiga belopp kan också sparas genom att man stävjar det militära slöseriet i andra avseenden. Användningen av de jättesummor som går till militära ändamål är i huvudsak undandragna allmän kontroll och insyn. Hemligstämpeln utnyttjas flitigare inom militärväsendet än inom andra områden, vilket inte är att förvånas över, då regeringen och de borgerliga partiledarna enats om mörkläggning av försvarsfrågorna.

Därest militären i likhet med andra förvaltande myndigheter tvingades iakttaga sparsamhet med anvisade medel i stället för att som nu känna sig helt befriad från dylika förpliktelser skulle betydande summor kunna insparas. Redan en vidgad insyn från riksdagens och dess organs sida skulle säkerligen tvinga fram större återhållsamhet i sparsamhetssyfte än vad nu är fallet.

Vad vi här velat visa är att även med bibehållandet av den nuvarande försvarsorganisationen kan kostnaderna, som belöper sig till cirka 3,4 miljarder kronor för innevarande budgetår, avsevärt nedbringas. Insikten om att någonting måste åstadkommas i denna riktning har trängt igenom även hos de främst ansvariga myndigheterna. Trots den relativt korta tid 1958 års försvarsuppgörelse varit i kraft har regeringen känt sig nödsakad att tillsätta tre utredningar som har samband med uppgörelsen. Den senast tillsatta utredningen är parlamentarisk och har till uppdrag att utreda hela försvarsfrågan. Dessa åtgärder visar hur lättvindigt regeringens främsta män och de borgerliga partiledarna handlade, när de på generalernas intentioner samlades kring 1958 års försvarsuppgörelse.

Kommunisterna varnade omedelbart för uppgörelsens konsekvenser, liksom de tidigare vänt sig mot den militära upprustningen och det ohämmade tillgodoseendet av de militära anspråken. Vi har därvid inte uteslutande bedömt försvarsfrågan ur kostnadssynpunkt. Utgångspunkten för vår bedömning av försvarsfrågan har även varit landets utrikespolitiska målsättning, uttryckt i begreppen alliansfrihet och neutralitet. *En försvarsorganisation som står i överensstämmelse med en sådan målsättning måste ha ett helt annat utseende än vad den nuvarande har.*

Vår försvarsorganisation är ett illa genomtänkt försök att hänga med i stormakternas tekniska tävling på det militära området. Den är, för att använda ett känt uttryck, en dålig kopia av ett stormaktsförsvar. Uppenbart är att ett litet land som vårt nu avsevärt mindre än tidigare har möjlighet att följa med i den snabba militärtekniska utvecklingen utan måste ohjälpligt hamna på efterkälken. Men en försvarsorganisation uppbyggd på dylika

förutsättningar måste oupphörligt förlora i effektivitet och i farans stund bli oförmögen att fylla sin funktion.

Denna uppfattning har vi upprepade gånger framfört utan att ha vunnit gehör för densamma. På senare tid har emellertid en värdering av försvarsfrågan i nära anslutning till vår uppfattning börjat tränga igenom till och med inom militärt sakkunniga kretsar. Den 13 november 1959 levererade sålunda general Bredberg i tidningen *Folket* bland andra kritiska synpunkter följande:

För en liten stat som vår är det omöjligt och tillika ändamålslost att i försvaret söka infoga stridsmedel av alla de slag med tillhörande organisationer, som en stormakt anser sig behöva och ha råd att införliva i sitt försvarssystem.

General Bredberg stannade inte vid denna kritik av försvarsorganisationen utan fortsatte:

För egen del vill jag tillägga att en effektiv svensk försvarsorganisation måste främst av allt kunna i sig uppta vårt folks naturliga värnkraft. Fördens skull måste också det gamla kravet på såväl kvantitativt som kvalitativt starkt infanteri nu mer än någonsin hållas i helgd. Risken av att möta ett så organiserat försvar — i ett inledande skede och till sist i uthålliga partisansrider — verkar mer avskräckande än något annat för dem som till äventyrs kan hysa mot vårt folk och land aggressiva avsikter.

Ingen torde med skäl kunna bestrida att denna syn på våra försvarsanstalter är förnuftigare än den som anlägges av militärledningen och som går ut på att vårt försvar i sin nuvarande form är ägnat att verka avskräckande på en angripare. I detta sammanhang förtjänar även erinras om att tvivlen på försvarsorganisationens effektivitet även breder ut sig i borgerlig och socialdemokratisk press. Uppseendeväckande artiklar om tillståndet inom försvaret har vunnit publicitet i pressen, och de invändningar som gjorts från militärt håll har knappast varit ägnade att minska det dåliga intrycket.

I Göteborgs-Posten återfanns den 28 november 1960 en ledande artikel under rubriken *Konstlad försvarsenighet?* Däri framfördes en kritisk granskning av 1958 års uppgörelse, varvid bland annat följande anfördes:

Försvaret måste ju, hur mycket eller hur litet det än kostar, ha en för Sverige avpassad, klar tyngdpunkt i avvägningen. Det kan inte byggas upp som ett stormaktsförsvar i miniatyr, ej heller så, att man av stridsmedel håller sig med »litet av varje» i vissa proportioner, eller delar »rättvist» mellan vapnen.

Här uttrycktes, tyvärr åtskilligt senkommet, vad vi tidigare vid upprepade tillfällen anförde. Försvaret måste avpassas med hänsyn till våra resurser, och tanken på att söka tävla med stormakterna uteslutas.

Men även de högre militärer med överbefälhavaren i spetsen, som, oberoende av det andra världskrigets erfarenheter, med envis konservatism vill fortsätta att upprätthålla »ett stormaktsförsvar i miniatyr», synes i grund och botten allvarligt tvivla på värdet av våra försvarsanstalter. Hur skall man eljest tolka den av dem framförda förutsättningen att försvaret endast under en kortare tidrymd — det har nämnts några veckor — kan hålla fienden borta från våra gränser? Än mera betänkelig blir deras uppfattning i betraktande av att de anser detta vara tillräckligt för att »hjälp» skall hinna anlända från stormaktshåll. Det kan knappast skapa känslan av trygghet hos det svenska folket, när den högsta militära ledningen anser försvaret ha så ringa effektivitet, att det endast kan hålla stånd i veckor men tröstar sig med att kapitulationen skall kunna förhindras genom att andra makter skyndar det alliansfria och neutrala Sverige till hjälp.

Bedömningen att vårt nuvarande försvar endast förmår att under en mycket kort tid hålla stånd mot en stormakt är utan tvivel riktig. Men då måste ju den frågan inställa sig, varför vi skall lägga ner miljardbelopp på en försvarsorganisation med så ringa effektivitet och leva på det tvivelaktiga hoppet att få hjälp från annat håll. Den andra frågan som aktualiseras är om en försvarsorganisation, baserad på dylika förutsättningar, kan anses stå i överensstämmelse med alliansfrihetens och neutralitetens linje. Svaret måste bli ett nej. En sådan försvarsorganisation kan endast vara ägnad att väcka misstro till uppriktigheten i vårt lands utrikespolitiska linje och ge upphov till misstanken att försvarsmakten är avsedd för andra ändamål än att skydda neutraliteten.

Enligt vår mening måste en ny försvarsorganisation skapas. Den måste ha neutraliteten som målsättning och bygga på att utnyttja hela folkets värnkraft. Det andra världskrigets erfarenheter visar, att ett litet land inte förmår att någon längre tid uppehålla en stormakt, om denna sätter in sina stridskrafter på uppgiften att ockupera landet. Än mera är detta fallet, om en angripare är utrustad med vätebombsvapen. Insikten härom delas ju, såsom tidigare framhållits, även av militärer som fasthåller vid den nuvarande försvarsorganisationen.

Under sådana förhållanden hör avgörande betydelse tillmätas organiserandet av en motståndsrörelse enligt det fria krigets principer. De reguljära stridskrafterna avpassas att tjäna en neutralitetsvakts uppgifter. Vårt nuvarande omoderna flygvapen reduceras och tilldelas uppgiften att verka för spaningsändamål. Landets marina stridskrafter bör bestå av smärre snabbgående fartyg som avpatrullerar våra farvatten och ingriper för att hindra landstigningsförsök.

Varje tanke på att vårt lands stridskrafter kan så organiseras och utrustas att de verkar avskräckande på en stormakt är verklighetsfrämmande. Däremot visar all erfarenhet, att ett folk som utbildats och organiserats för

partisankrig förmår tillfoga en fiende dödliga slag under en eventuell ockupation. I Algeriet binder en relativt liten partisanstyrka franska reguljära stridskrafter på omkring en halv miljon man. Om vårt land genomför en allmän folkbeväpning med sikte på det fria kriget, så är det uppenbart att en angripare, hur starkt det reguljära försvaret av vårt land än kan bli, möter sitt allvarligaste motstånd *efter* det han besekrat de reguljära stridskrafterna.

Utbildning och organisering av hela folket för en sådan uppgift anser vi vara den viktigaste uppgiften för ett neutralitetsförsvaret. Bevapningen bör ske från lätt tillgängliga vapendepåer, utrustade med alla vapen som lämpar sig för en motståndsrörelse.

Endast om vårt försvar erhåller en sådan inriktning kan folkets hela värnkraft utnyttjas i farans stund. Vårt lands mäktiga fackförenings- och tjänstemannarörelse jämte andra folkliga organisationer kommer utan tvekan att ge sitt helhjärtade stöd. Olusten över den nuvarande ineffektiva och ur kostnadssynpunkt oerhört betungande försvarsorganisationen skulle komma att ersättas av en allmän positiv inställning till landets försvar och en känsla av att riskerna för militära äventyrligheter, med eller utan atomvapen, i stort sett eliminerats. Med andra ord, vi skulle få en försvarsorganisation som överensstämde med vårt lands utrikespolitiska målsättning i stället för den nuvarande, som är ur stånd att effektivt skydda landet mot invasion men genom sin uppbyggnad och militärpolitiska inriktning kan fresta en eventuell angripare.

Med hänvisning till vad som här sagts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig för att 1960 års försvarsutredning inriktar sitt arbete på en omorganisering av våra försvarskrafter till ett neutralitetsförsvaret i huvudsaklig överensstämmelse med de principer som angivits i motiveringen.

Stockholm den 12 januari 1961

Knut Senander

H. Hagberg